

ความสุขปีใหม่
เข้าใจ “คุกที่มองไม่เห็น”
(The Invisible Prison)

ประเวศ วะสี

เนื่องในโอกาสขึ้นปีใหม่ พ.ศ. ๒๕๕๐ ผมขออวยพรให้เพื่อนคนไทยทุกคนมีสุขภาพดี และมีสวัสดิมงคล ได้รับจุฑาพรพร อันได้แก่ อายุ วัฒน สุขัง พลัง คือการมีอายุยืนยาว มีวรรณะ ผ่องใสไม่เศร้าหมอง มีความสุข มีพลัง ทั้งพลังทางกาย พลังทางใจ พลังทางสังคม และพลังทางปัญญา ขอให้พรนี้ปรากฏแก่ท่านทุกคน และขอจงให้พรซึ่งกันและกัน ขอให้เรารั้งความปรารถนา ให้เพื่อนมนุษย์ทั้งมวลมีความสุข มีความปลอดภัย ขอให้ความปรารถนาของเราเป็นความจริง

คำอวยพรนั้นก็มีส่วนหนึ่ง

แต่อีกส่วนหนึ่งเราต้องสามารถสร้างได้ เราทุกคนล้วนปรารถนาความสุข แต่มักได้ความทุกข์ เพราะเราเรียนแต่วิชาต่างๆ สารพัด นอกจากวิชาสร้างสุข ซึ่งเป็นเรื่องที่แปลกประหลาดอย่างหนึ่ง ที่เป็นอย่างนั้นเพราะไม่รู้ว่าความสุขนั้นสร้างได้ จึงละเลยการเรียนรู้เพื่อสร้างสุข ทุกคนสามารถ และควรเป็นนักสร้างสุข เพื่อสร้างความสุขให้ตนเองและเพื่อเพื่อนมนุษย์ ถ้าทุกคนเป็นนักสร้างสุข โลกจะเปลี่ยน ฉะนั้นไม่ว่าจะเรียนหรือทำอะไรทุกคนควรเป็นผู้เชี่ยวชาญในวิชาสร้างความสุข

ปี ๒๕๕๐ จะเป็นปีแห่งความผันผวนทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ทุกคนควรมีสติ ไม่ปล่อยใ้กระแสแห่งความผันผวนกระแทกกระทั้นจนหมดกำลังและปั่นป่วน ความสุขจะทำให้ มีพลังพอที่จะอดทนต่อสู้กับสิ่งยาก

มนุษย์ขาดศักยภาพที่จะสร้างสังคมเป็นสุข เพราะถูกจองจำอยู่ในคุกที่มองไม่เห็น (The Invisible Prison) การติดอยู่ในคุกทำให้ขาดอิสรภาพและศักยภาพ ถ้ารู้จักคุกและออกจากคุก เราจะมีศักยภาพที่จะสร้างความสุขและสร้างสังคมเป็นสุขได้

คุกที่มองไม่เห็นประกอบด้วยเสา ๔ ต้นที่ถักทอและจองจำเราไว้ เสา ๔ ต้นนั้น ประกอบด้วย จิตสำนึก วิธีคิด สัมพันธภาพทางดิ่ง และวิธีการทางลบ

จิตสำนึกที่ว่านี่คือจิตสำนึกที่เล็ก อันเห็นแก่ตัวเอง เห็นแก่พรรค เห็นแก่พวก เห็นแก่เผ่าพันธุ์ เห็นแก่สีผิว เห็นแก่ศาสนา ของตนๆ เท่านั้น ไม่เป็นจิตสำนึกที่ใหญ่ที่เห็นความเป็นทั้งหมดของมวลมนุษย สรรพสัตว์ และสรรพธรรมชาติทั้งหมด ซึ่งล้วนเป็นหนึ่งเดียว จิตเล็กย่อมขัดแย้งกับความจริงที่ใหญ่ บีบคั้นให้มนุษย์ตกอยู่ในที่แคบ ขาดอิสรภาพ ขาดความรัก ขัดแย้งแย้งชิง รุนแรงและทุกข์ ทุกข์เพราะติดอยู่ในคุกแห่งจิตสำนึกที่เล็ก

วิธีคิดแบบแยกส่วน เป็นขาวเป็นดำ เป็นเราเป็นเขา คิดแบบดิดิตัล ถ้าไม่ 0 ก็ 1 ถ้า 1 ก็ไม่ใช่ 0 ถ้าไม่ใช่พวกเราก็คือศัตรูของเรา นี่คือการคิดแบบตายตัว แยกส่วน สุดโต่ง นำไปสู่ความขัดแย้ง และรุนแรง วิธีคิดแบบนี้ก็จองจำเราไว้ในคุกแห่งวิธีคิด

สัมพันธภาพทางดิ่ง สัมพันธภาพทางดิ่งหมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีอำนาจข้างบน กับผู้ไม่มีอำนาจข้างล่าง สัมพันธภาพแบบนี้ขาดการเคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นคนของคนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน ขาดความเสมอภาค ขาดความรัก ขาดการเรียนรู้ร่วมกัน มีการวิ่งเต้นเส้นสาย นินทาว่าร้าย ออกใบปลิว แทะข้างหลัง เป็นทุกข์สัมพันธ์ที่ขาดพลังสร้างสรรค์ ในองค์กรทุกชนิด

ล้วนมีสัมพันธภาพทางดิ่ง ทั้งองค์กรทางการเมือง องค์กรทางราชการ องค์กรทางการศึกษา องค์กรทางธุรกิจ และองค์กรทางศาสนา สังคมใดที่มีสัมพันธภาพในสังคมเป็นทางดิ่งโดยวิสัย สังคมนั้นเศรษฐกิจจะไม่ดี การเมืองจะไม่ดี และศีลธรรมจะไม่ดี และจะไม่มีทางดี ไม่ว่าจะทำอย่างไร นอกจากปรับสัมพันธภาพให้เป็นทางราบ สัมพันธภาพทางดิ่งในองค์กรและในสังคมเป็นคู่ทางสังคมที่จองจำมนุษย์ไว้ให้ตกอยู่ในความบีบคั้น ความขัดแย้ง ความหงุดหงิด ความโกรธ ความไร้ศักยภาพที่จะแก้ปัญหา และสร้างสรรค์สิ่งดี ๆ

วิธีการทางลบ ในสังคมสมัยใหม่ที่ซับซ้อนมีปัญหาเชิงโครงสร้างที่ยากต่อการเข้าใจและแก้ไข ยิ่งแก้ยิ่งทะเลาะกันจนมั่วและทอนกำลังและแก้ไม่ได้ เมื่อแก้ไม่ได้ก็ยิ่งหงุดหงิด ยิ่งโกรธ และยิ่งทะเลาะกันมากขึ้นจนวุ่นวายปั่นป่วนไปหมด สังคมมีปัญหาจริง แต่ปัญหาไม่ใช่ความจริงทั้งหมดที่จริงมีความดีและความสำเร็จอยู่เป็นอันมาก ทั้งในบุคคล ในชุมชน ในองค์กร และในสังคม หากนำความดี ความสำเร็จต่างๆ เหล่านี้ขึ้นมาสู่การรับรู้ ขึ้นมาสู่การพูดคุย ขึ้นมาสู่การประชุม จะเกิดความชื่นใจ เกิดความปิติ เกิดพลัง และเกิดความปรารถนาร่วมกันที่จะให้ความดีเหล่านั้นขยายเพิ่มขึ้น เมื่อเป็นความปรารถนาร่วมกัน ความดีเหล่านั้นก็ขยายเพิ่มขึ้นได้จริงๆ และจะไปลดด้านที่เป็นลบลง ความเคยชินที่เรามองทางลบและมีวิธีการทางลบก็เป็นคู่ที่มองไม่เห็นอีกอย่างหนึ่ง ที่จองจำเราไว้ในความหงุดหงิด ความโกรธ ความไม่มีศักยภาพที่จะทำอะไรดี ๆ

การมีจิตเล็ก การมีวิถีคิดแบบแยกส่วน สัมพันธภาพทางดิ่ง และวิธีการทางลบ คือคู่ที่มองไม่เห็นที่กักกันเราไว้ไม่ให้มีอิสระภาพ และศักยภาพที่จะมีความสุขและความสร้างสรรค์

เนื่องจากคุณนี้เป็นคู่ที่มองไม่เห็น เราจึงไม่รู้ว่าคุณคิดคุณ เมื่อไม่รู้ว่าคุณคิดคุณก็ไม่มีทางออกจากคุณ และถูกคุณบีบคั้นโดยไม่รู้ตัว ถ้ารู้ว่าคิดคุณและรู้ว่าคุณคืออะไรก็เป็นจุดเริ่มต้นที่จะออกจากคุณได้

การออกจากคุณคือการมีจิตสำนึกใหญ่ มีการคิดแบบมัชฌิมาปฏิปทา มีสัมพันธภาพทางราบ และมีวิธีการทางบวก

คุณนี้ออกไม่ได้ด้วยความรู้แต่ออกได้ด้วยใจ

เพราะความรู้แยกส่วนและไม่มีพลังพอที่จะต้านอำนาจของกิเลส จะถูกกิเลสจับกินหมด ต้องเริ่มด้วยใจ ใจที่รักเพื่อนมนุษย์และสรรพสิ่งทั้งหมด จะลดเครื่องกีดขวางทางปัญญา ทำให้เข้าถึงความจริงว่าทั้งหมดล้วนเป็นหนึ่งเดียวกัน มนุษย์ทั้งหมด สรรพสัตว์ และสรรพธรรมชาติทั้งปวง ล้วนเป็นหนึ่งเดียวกัน ถ้าเราเข้าถึงความเป็นหนึ่งเดียวของสรรพสิ่งทั้งหมดเมื่อใด จิตจะเปลี่ยนไปโดยสิ้นเชิง เปลี่ยนเพราะเข้าถึงความจริง ความจริงคือความเป็นหนึ่งเดียวของทั้งหมด เมื่อเข้าถึงความจริง บั๊บ จิตจะหลุดเป็นอิสระ เกิดความสุขอันท่วมท้น ประสบความงามอันหาที่สุดไม่ได้ เกิดความรักอันไพศาลต่อเพื่อนมนุษย์และธรรมชาติทั้งหมด ความรู้สึกลึกซึ้ง จิตใจจะเปลี่ยนไปโดยสิ้นเชิง

ที่ว่าจิตหลุดเป็นอิสระนั้น เพราะเดิมจิตติดอยู่ในความคับแคบของตัวเอง เมื่อเข้าถึงความจริง ความจริงนั้นกว้างใหญ่ไม่มีที่สิ้นสุด จิตจึงใหญ่อย่างไม่มีที่สิ้นสุดที่เรียกว่าจิตสำนึกใหญ่ เป็นอิสระ และเบาสบายอย่างยิ่ง

ที่ว่าเกิดความสุขอันท่วมท้นก็เพราะอิสรภาพ คนออกจากคุกแล้วมีความสุข เพราะหลุดพ้น จากความคับแคบของคุกนั้นใด การออกจากคุกที่มองไม่เห็นก็ฉนั้น

ที่ว่าประสบความสำเร็จอันหาที่สุดไม่ได้ เพราะความสำเร็จเกิดจากความเป็นทั้งหมด ดอกไม้ หรือผู้หญิงสวยเพราะความเป็นทั้งหมด แต่ถ้าเราถอดเป็นส่วนย่อย เช่น ดอกไม้ประกอบด้วย ไนโตรเจน ฟอสฟอรัส โพแทสเซียม...หรือผู้หญิงนี้ประกอบด้วยลำไส้เล็ก ลำไส้ใหญ่ มดลูก... ความสำเร็จจะหายไป ถ้าเข้าถึงความจริงคือความเป็นทั้งหมดเมื่อใดก็จะประสบความสำเร็จ ถ้ายังไม่ ประสบความสำเร็จก็แปลว่ายังเข้าไม่ถึงความจริง

ที่ว่าเกิดความรักอันไพศาลต่อเพื่อนมนุษย์และธรรมชาติทั้งหมดนั้น เพราะการเข้าถึงความจริง ว่าเรากับเพื่อนมนุษย์และธรรมชาติทั้งหมดล้วนเป็นหนึ่งเดียวกัน

จิตสำนึกใหม่ (New Consciousness) อันเป็นจิตสำนึกใหญ่นี้จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ในตน (Transformation) เกิดความรู้สึกลึกซึ้งและจิตใจใหม่ที่มีอิสระ มีความสุข มีความรัก อันไพศาล มีสัมพันธภาพใหม่ต่อเพื่อนมนุษย์และสรรพสิ่ง เป็นการออกจากคุกที่มองไม่เห็นโดย ลื่นเชิง

นักปราชญ์หลายท่านเห็นว่าอารยธรรมปัจจุบันกำลังนำมนุษยชาติไปสู่วิกฤตการณ์ใหญ่ อย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้น มีทางรอดทางเดียวเท่านั้นคือ การปฏิวัติจิตสำนึก (Consciousness Revolution) ปฏิวัติจากจิตเล็กให้เป็นจิตใหญ่

ส่วนว่าปฏิวัติจิตสำนึกทำอย่างไรนั้น ก็มีวิธีการต่างๆ น่าสนใจทั้งสิ้น ซึ่งจะไม่กล่าวในที่นี้ แต่จะฝากไว้เป็นปณิธานประจำปี ๒๕๕๐ ว่าจิตสำนึกใหม่เกิดขึ้นได้อย่างไร ถ้าท่านพยายามตอบ คำถามนี้ให้ได้ภายในปีใหม่ที่กำลังจะมาถึง ท่านก็จะเข้าถึงความสุขอันแท้จริง

ขออวยพรให้เพื่อนคนไทยทั้งมวลประสบความสำเร็จตลอดปี ๒๕๕๐ ของจะมีเมตตา ต่อกันและกัน มีหัวใจเพื่อเพื่อนมนุษย์ แล้วจะเกิดมงคลอันสูงสุด ชั่วกาลนาน
